

УДК 378.147

КОРЕКЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНИХ ФОБІЙ У СТУДЕНТІВ-ЕКОНОМІСТІВ ЧЕРЕЗ ФОРМУВАННЯ ЦІЛЕПОКЛАДАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

В.Г. Касьянова, канд. психол. наук (Харків)

У статті проаналізовано необхідність корекції соціальних фобій у студентів-економістів на заняттях з англійської мови професійного спрямування, що пов'язані з відсутністю мотивації через складні умови на ринку праці в країні та тривожними очікуваннями своєї майбутньої професійної реалізації.

Ключові слова: корекція, мотивація, соціальна фобія.

Касьянова В.Г. Коррекция социально-профессиональных фобий у студентов-экономистов через формирование целеполагания на занятиях по английскому языку. В статье проанализирована необходимость коррекции социальных фобий у студентов-экономистов на занятиях по английскому языку профессионального направления, которые связаны с отсутствием мотивации из-за сложных условий на рынке труда в стране и тревожными ожиданиями своей будущей профессиональной реализации.

Ключевые слова: коррекция, мотивация, социальная фобия.

Kasianova V.G. Correction of social professional fobia at students of economics through purpose setting ability at English classes. The article deals with the necessity to correct social fobias of students of economic departments at business English classes, which are connected with the lack of motivation under difficult conditions at labor market in the country and alarm expectations of their future professional realization.

Key words: correction, motivation, social fobia.

В Україні багато студентів вищих навчальних закладів, які спеціалізуються у менеджменті зовнішньоекономічної діяльності, міжнародній економіці тощо, поступають на навчання заради можливості одночасного оволодіння англійської мови свого фахового спрямування. Мотивація, безперечно, є рушійною силою успішності навчання. Завдання викладача – виявити з якою мотивацією студент прагне оволодіти іноземною мовою та, навпаки, причини його невмотивованості до цього, щоб максимально використати мотиваційний чинник у навчальному процесі.

Аналіз результатів анкетних опитувань та співбесід показує, що меншість студентів прагне інтегруватися у культурне середовище певного суспільства, а більшість мотивується бажанням досягти успіху у навчальній діяльності, професійній кар'єрі та економічному зростанні. Проте, збільшується певна частка невмотивованих взагалі студентів

із-за сумних подій в Україні. У значній кількості студентів майже неможливо швидко виявити вмотивованість через несформованість системи критеріїв загальнолюдських цінностей з одного боку, та все більшої сформованості соціально-професійних фобій з іншого. Виокремлення двох видів мотивації для посилення інтересу до вивчення англійської мови, вміле поєднання інтегративної та інструментальної мотивації згідно соціального попиту в рамках однієї аудиторії, ознайомлення студентів із сучасними програмами стажування за фахом у європейських країнах та допомога із поданням документів на такі програми є нагальним викликом та обов'язком для викладача англійської в нашій країні. Отже, для вирішення проблеми потенційної виховної можливості англійської мови як засобу формування загальнолюдських цінностей детального методичного вивчення потребують наступні питання: розширення системи критеріїв та показників

формування загальнолюдських цінностей у процесі навчання англійської мови, розробка індивідуальних програм формування загальних цінностей у ході такого навчання на основі персональної вмотивованості студентів.

Але у більшості випадків бачити таку персональну вмотивованість у студента готовою та зрілою є рідким подарунком долі для викладача, тому подолання сумнівів та страху бути професійно нереалізованим, неспроможності використовувати англійську мову у майбутній кар'єрі – це сумісна кропітка праця викладача та студента з усіма існуючими методами корекції, що і становить актуальність цього дослідження. Методика діагностики рівня невротизації Л.І. Вассермана, діагностики рівня тривожності Філіпса, шкала непрацездатності Д. Шихана (Sheehan Disability score), діагностика стану психологічної адаптації та причини дезадаптації згідно з опитувачем Р.Б. Кеттелл, тест К. Леонгарда – Н. Шмішека було використано з метою вивчення психологічних особливостей формування соціально-професійних фобій у студентів 1–2 курсів економічного факультету та з метою отримання даних порівняльного аналізу.

Об'єктом дослідження є соціально-професійні фобії студентів економічних спеціальностей. Предмет дослідження – психолого-педагогічна корекція цих фобій на заняттях з англійської мови професійного спрямування. Мета – розробка системи заходів такої корекції, що базується на міждисциплінарних підходах та формуванні професійного цілепокладання.

Положення психологічної науки про взаємозв'язок внутрішніх та зовнішніх факторів у розвитку особистості (Л.С. Виготський, А.К. Дусавицький, Г.С. Костюк), глибинні причини кризи в Україні, уявлення про психологічну природу страхів (О.І. Захаров, А.С. Співаковська), положення про розвиток емоційної сфери у юнацькому віці (Є.І. Рогов, І.С. Кон, Р.А. Рассел, П.С. Гуревич), статус англійської мови як міжнародної допомогли розробити та апробувати систему психолого-педагогічної корекції соціально-професійних фобій у студентів-економістів.

Забезпечення гармонійного формування особистості як найважливішої соціальної задачі цивілізованого суспільства є предметом вивчення різних наук. Виховати повноцінну та освічену особистість складно, якщо постійно не корегувати низьку самооцінку, спотворене мовне виховання, не вивчати різнобічні аспекти адаптації студента спочатку до соціально-навчального, а пізніше – до соціально-професійного середовища. Від 7% до 60% слухачів в залежності від групи (від регіональної приналежності) мають фобію професійної неспроможності, невизнаності в умовах подолання непростих проблем на різних територіях України.

Австрійський філософ Людвіг Вітгенштейн сказав: «Кордони моєї мови – це кордони мого світу». І чим більш широким стає світогляд наших студентів, тим краще для них та нашої країни. Англійська мова зайняла впевнену позицію в сучасному світі та не здає її і в Україні навіть у такий нелегкий час, як стан економічної та політичної кризи. Кожен день скорочується кількість робочих місць, все більше людей залишаються без роботи, обсяги виробництва значно зменшуються. І що ж тепер робити людям? Відповідь лише одна: потрібно знайти в собі додатковий ресурс для навчання і майбутнього заробітку. Всім вже зрозуміло, що англійську варто вивчати не тільки для себе, але ще й з користю для свого матеріального становища. У китайській мові слово «криза» складається із двох ієрогліфів – «вей» (небезпечний час) та «цзі» (шанс). Криза – не час ховатися від світу та мріяти пережити складні часи. Криза – це шанс побачити альтернативний шлях вирішення життєвих задач, відкрити нові можливості. Криза – не привід відкласти життя «на певний час», але ж той самий момент зробити єдину вірну та стовідсоткову інвестицію – інвестицію у самого себе! За будь-яких форс мажорах наші знання і навички залишаються з нами та працюють на нас. Знання мов є саме таким універсальним та ніколи не девальвувочим навичком, котрий не тільки розширює ментальність, але й реальну географію професійних та особистих можливостей, дає краще розуміння рідної мови та культури через вивчення

іноземної, тобто розуміння своєї національної ідентичності, коли людина бачить свою цінність, наскільки вона унікальна, відчуває себе впевнено.

Освітній продукт створюється в процесі науково-педагогічної праці. Успіх навчання та вивчення залежить від того, наскільки цей освітній продукт відповідає вимогам ринку освітніх послуг своєю конкурентоспроможністю. Процес становлення ринку праці в Україні супроводжується посиленням його сегментації. В соціально-економічній структурі працездатного населення відбуваються суттєві зрушення, які трансформують практично однорідну всезагальну зайнятість дореформеного періоду в сегментований ринок праці. Кожний сегмент як зайнятого, так і незайнятого населення відрізняється специфікою свого соціального статусу, економічною поведінкою, гарантіями зайнятості, рівнем та стабільністю доходів, захищеністю ринку праці. Криза досить сильно змінила мислення роботодавців: країні потрібні не стільки люди-функції, скільки люди-особистості. Якщо раніше у момент, так би мовити, благополуччя, потрібні були люди, які дуже добре пристосовувались, то зараз, коли кожна копійка на рахунку, коли кожен крок у продажі, то, звичайно, потрібні особистості. У столиці зараз оголошено конкурс на антикризові посади у різних галузях для молоді з вільним володінням англійської мови. Отже, необхідно негайно оптимізувати методи навчання англійської мови з метою підготовки особистостей, вільних від вищезазначених фобій та з потужним цілепокладанням, яке робить непотрібними усілякі психокорекції. Викладач кожної дисципліни у таких турбулентних країнах як Україна приносить користь молоді, коли він вміло комбінує обов'язковий базовий матеріал згідно з робочим планом та опційний, який умовно можна поділити на дві категорії. Перша – це той матеріал, який задовольняє зацікавленість, підвищує загальну ерудицію в умовах стабільного ринку праці. Друга – це той матеріал, що задовольняє нагальні потреби майбутнього працевлаштування у кризових економічних умовах.

Вивчення проблем ринку праці та визначення пріоритетів державної політики у цій сфері потре-

бує проведення постійного відповідного моніторингу. «Моніторинг» латинською означає «спостерігаючий», це механізм здійснення постійного нагляду за умовами та показниками розвитку ринку з погляду його сегментів та з метою оцінки і прогнозування його кон'юнктури. Об'єктами моніторингу ринку праці (*objects of monitoring of a labor market*) виступають окремі соціально-демографічні та професійні групи населення, макроекономічні показники, що характеризують розвиток галузей економіки країни, базові підприємства, установи різних форм власності. Предметом моніторингу ринку праці (*subjects of monitoring of a labor market*) є явища та процеси, що відбуваються у соціально-трудої сфері. І дуже важливо, щоб через тексти англійською мовою про реальний стан майбутнього працевлаштування сформувавши у студентів фобію не вивчити англійську мову, яка буде поступово заміщувати фобію професійної майбутньої нереалізованості внаслідок безробіття, низьку самооцінку.

Якщо зазвичай значну роль у розвитку соціальних фобій відіграють індивідуально-психологічні фактори і дещо менший вплив на формування соціально обумовлених страхів мають негативні соціально-психологічні, соціогенні та психогенні фактори, то за теперішніми обставинами має місце зворотній перебіг подій.

Вищевикладене стимулює викладача англійської ділової мови:

- робити моніторинг праці в економічній сфері;
- виявити певний відсоток студентів у кожній групі, які не вірять у можливість застосування англійської мови у роботі за фахом для хорошої заробітної плати та самоствердження;
- у межах традиційних методичних завдань (практика перекладу, переказу, обговорення і т.п.) використовувати на заняттях з іноземної мови професійного спрямування інформацію про різні тури проходження співбесід та типи завдань на співбесідах для роботи у фірмах з іноземним капіталом;
- допомагати складати мотиваційні листи та резюме для влаштування на достойне робоче місце;

- видавати методичні брошури для самостійної роботи з вищезазначеною інформацією із завданнями, розробленими у рамках викладання англійської мови для спеціальних цілей, починаючи з першого семестру, щоб прискорити мотивацію вивчення мови у фаховому напрямку.

Все це становить значну частину психокорекційних кроків у рамках практичних занять та консультацій. Доцільно використовувати дані МОП, Міжнародної організації праці (*International Labour Organization, ILO*), яка відіграє надзвичайно важливу роль в проведенні моніторингу ринку праці на міжнародному рівні. Робочим органом МОП є Міжнародне бюро праці (МБП), на яке покладено повноваження збирати та поширювати інформацію, проводити спеціальні наукові дослідження, керувати програмами технічного співробітництва МОП та надавати допомогу урядам різних країн у разі потреби. При МБП створене бюро статистики МБП та постійно діючий орган – Міжнародна конференція статистиків праці (МКСП).

На економічному факультеті ХНУ імені В.Н. Каразіна існує багаторічна традиція, коли випускники факультету, які займають посади в економічних організаціях, відвідують студентів 4–5 курсів з профорієнтаційною метою. Але зараз такого налаштування потребують і студенти молодших курсів для підсилення мотивації та віри у свою переможну боротьбу за власні знання та гідне працевлаштування. Виховання на прикладі інших є найбільш ефективним, коли дійсно «успіх породжує успіх».

Психокорекція – це дуже важливий, але надзвичайно складний процес, особливо у суспільстві соціальної нерівності. У експериментальних групах діагностичний етап триває один місяць. Метою цього етапу є виявлення студентів без мотивації до вивчення англійської мови, але здатних працювати над собою, а потім виявлення серед них тих, у яких відсутня віра у професійне майбутнє з використанням англійської мови. З такими студентами доцільно відпрацьовувати навички по оволодінню методами саморегуляції. Наша система педаго-

гічної корекції та психопрофілактики соціальних професійних фобій у студентів, які вивчають англійську мову професійного спрямування, складається з чотирьох компонентів – інформаційного, емоційного, поведінкового і особистісного та ґрунтується на принципах комплексності, етапності, послідовності та диференційованості. Останній принцип потребує певних часових витрат.

У психології страх досліджується здебільшого в контексті поняття тривожності. Диференціація цих понять відбувається за критерієм усвідомлюваності (тривога має місце поза зв'язком з певним стимулом – «рухома тривога»), натомість страх співвідноситься з визначеним стимулом і об'єктом (Ф.Б. Березін, К.Є. Ізард, К. Хорні та ін.). Далі ми диференціюємо страх як природне адаптивне переживання (В.М. Астапов, С.В. Васьківська, В.К. Вілюнас, А.І. Захаров), з одного боку, а з іншого – як утворення, що виникло у процесі соціалізації (О. Кондак, А.Н. Лактіонов, Ф. Рیمان, А. Ричардсон). Дослідження особливостей переживання страху має здійснюватися із урахуванням психологічних закономірностей розвитку особистості на певному віковому етапі, а також із урахуванням соціально-педагогічних та психофізіологічних чинників (Ф.Е. Василюк, О.А. Головка, І.В. Дубровіна, Б.І. Кочубей, С.Д. Максименко, О.С. Резникова, Е.В. Сидоренко, А.С. Співаковська). В психолого-педагогічній літературі констатується наявність специфічних «вікових страхів», пов'язаних із процесом засвоєння особистістю нових видів діяльності. У нашому дослідженні ця діяльність є майбутньою професією з використанням знань (з економіки та англійської мови), які ще мають бути засвоєними.

Наступна диференціація має бути між нормальною та патологічною природою цих страхів (І.В. Дубровіна, О.І. Захаров, В.В. Лебединський, В. Оклендер, М. Раттер). Далі ми маємо розмежовувати юнацькі психофізіологічні складові особистості та «вершинні процеси» (зміст і структура Я-концепції), пов'язані із загостренням проблематики майбутнього самостійного життя (В.А. Ка-

верін, Р.Т. Байард, Л.І. Божович, М.Й. Боришевський, І.О. Кулагіна, С.Д. Максименко). Також не слід плутати змішані типи соціальних фобій щодо майбутнього професійного життя зі страхом інтерперсональної взаємодії, страхом представлення на людях, фрустрацією потреби в досягненні успіху, страхом ситуації перевірки знань.

Результати експерименту показали, що для зменшення кількості студентів з фобією бути професійно незадіяними на корекційно-профілактичному етапі доцільно застосовувати когнітивно-поведінкову сугестологію з тренінгом впевненої поведінки та формування комунікативних англійських вмій, елементи нейролінгвістичного програмування та оволодіння першим ступенем аутогенного тренування англійською мовою. Корекція цієї фобії у студентів-економістів була особливим чином організованою психологічною та лінгвістичною дією, яка спрямована на перебудову тих особливостей психіки, які ведуть до дуже тривожного сприйняття ситуації в країні через призму своєї майбутньої професійної діяльності. В результаті в експериментальних групах за рік навчання збільшився процент студентів, позитивно налаштованих на свою майбутню професійну діяльність з використанням англійської мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белл Р.Т. Социолінгвістика. Цели, методи, проблеми / Р.Т. Белл. – М. : Международные отношения, 1980. – 318 с.
2. Беянин В.П. Основы психолінгвістической диагностики / В.П. Беянин. – М. : Тривола, 2000. – 248 с.
3. Буленок С.М. Англійський язык для психологов = English of psychology : учеб. пособие / С.М. Буленок, Л.С. Дячук, Л.В. Левченко. – К. : Киев. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. – 264 с.
4. Выготский Л.С. Проблемы развития психики / Л.С. Выготский // Собр. соч. в 6 т. – Т. 5. – М. : Педагогика, 1983. – 278 с.
5. Дусавицкий А.К. О системном подходе к исследованию коллектива в социальной психологии / А.К. Дусавицкий // Вестник ХНУ имени В.Н. Каразина. Серия «Психология познавательных процессов». – Вып. 15, № 224. – Харьков, 1982. – С. 47–54.
6. Лактионов А.Н. Об уровне характере регуляции интерференции / А.Н. Лактионов // Вестник ХНУ имени В.Н. Каразина. Серия «Психология познавательных процессов». – Вып. 15, № 224. – Харьков, 1982. – С. 28–33.
7. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія / Л.Е. Орбан-Лембрик. – К. : Академвидав, 2003. – 448 с.
8. Резнікова О.С. Класичні теорії мотивації: еволюція підходів / О.С. Резнікова // Вісник економічної науки України. – 2011. – № 1 (19). – С. 133–136.
9. Сидоренко Е.В. Методы математической обработки в психологии / Е.В. Сидоренко. – СПб. : Речь, 2005. – 350 с.
10. Співаковська А.С. Фактори індивідуальних психологічних пре диспозицій щодо формування соціальних фобій у юнаків / А.С. Співаковська. – К. : Наукова думка, 1987. – 118 с.